

СУДОУСТРІЙ

Калужна Оксана Михайлівна,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінального процесу та криміналістики,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, Україна, м. Львів
e-mail: Kalushna1978@gmail.com
ORCID 0000-0002-5995-1383

doi: 10.21564/2414–990x.140.123451

УДК 343.98

ЧИ НЕ (ЗА)БАГАТО ПОЛІТИКИ, (ЗА)МАЛО ПРАВА У ПІДХОДАХ ДО ДЕРЖАВНОЇ ЕКСПЕРТНОЇ МОНОПОЛІЇ?

Викладено роздуми про переваги й недоліки державної монополії на виконання судових експертиз.

Констатовано очевидні переваги виконання судових експертиз у системі державних експертних установ з точки зору мети отримання науково-обґрунтованого висновку експерта, такого, що ґрунтується на сучасних даних науки, техніки, ремесла: розвинена мережа державних експертних установ у регіонах, широке коло виконуваних видів судових експертиз; науково-дослідницькі підрозділи державних експертних установ; система підвищення кваліфікації судових експертів; система розробки нових та удосконалення існуючих експертних методик; інформаційно-довідкові обліки та колекції в системі ДНДЕКЦ та НДЕКЦ при Головних управліннях НП в областях та м. Києві; державне фінансування та забезпечення технічним інструментарієм та видатковими матеріалами для експертних досліджень тощо.

Водночас окреслено й недоліки такої моделі організації судово-експертного забезпечення правосуддя: відсутність конкуренції між судовими експертами; зловживання судових експертів у формі давання завідомо неправдивих висновків для прикривання чийось зловживань або для приховування злочинів; обмеження сторін судового процесу у диспозитивному праві вільного надання доказів; штучне обмеження можливостей пізнання обставин провадження (використання всіх можливостей для встановлення істини в справі).

Зроблено висновок, що закріплена «судовою реформою» (Законом № 2147-VIII в редакції, що набуде чинності 18.03.2018 р.) модель судово-експертного забезпечення судочинства в Україні є етапом в історичному його розвитку, який, природно, мав би видозмінюватися залежно від її ефективності та запиту суспільства, громадських, професійних та державних інституцій. З причин корпоративних і політичних інтересів, корупційної складової, зловживань судових экс-

пертів тощо державна судово-експертна монополія не є ідеальною моделлю судово-експертного забезпечення правосуддя. Тому вона зазнаватиме перегляду та трансформації.

Ключові слова: державні спеціалізовані експертні установи; державна судово-експертна монополія.

Калужна О. М., кандидат юридичних наук, доцент кафедри уголовного процесса и криминалистики, Львовский национальный университет имени Ивана Франка, Украина, г. Львов.

e-mail: Kalushna1978@gmail.com ; ORCID 0000-0002-5995-1383

Не много ли политики и мало права в подходах к государственной экспертной монополии?

Целью статьи является побуждение к размышлениям о преимуществах и недостатках государственной монополии на исполнение судебных экспертиз.

Констатируются очевидные преимущества выполнения судебных экспертиз в системе государственных экспертных учреждений с точки зрения цели получения научно обоснованного заключения эксперта, основывающегося на современных данных науки, техники, ремесла: развитая сеть государственных экспертных учреждений в регионах, широкий круг выполняемых видов судебных экспертиз; научно-исследовательские подразделения государственных экспертных учреждений; система повышения квалификации судебных экспертов; система разработки новых и усовершенствования существующих экспертных методик информационно-справочные учеты и коллекции в системе ГНИЭКЦ и НИЭКЦ при ГУ НП в областях и г. Киеве; государственное финансирование и обеспечение техническим инструментарием и расходными материалами для экспертных исследований и т. п.

В то же время названы и недостатки такой модели организации судебно-экспертного обеспечения правосудия: отсутствие конкуренции между судебными экспертами; злоупотребления судебных экспертов в форме дачи заведомо ложных заключений для прикрытия чьих-то злоупотреблений или для сокрытия преступлений; ограничения сторон судебного процесса в диспозитивном праве свободного предоставления доказательств; искусственное ограничение возможностей познания обстоятельств производства (использование всех возможностей для установления истины по делу).

Сделан вывод, что закрепленную «судебной реформой» (Законом № 2147-VIII – вступит в силу 18.03.2018 г.) модель судебно-экспертного обеспечения судопроизводства в Украине является этапом в историческом его развитии, который, естественно, должен видоизменяться в зависимости от ее эффективности и запроса общества, общественных, профессиональных и государственных институтов. По причинам корпоративных и политических интересов, коррупционной составляющей, злоупотреблений судебных экспертов и т. д. государственная судебно-экспертная монополия не является идеальной моделью судебно-экспертного обеспечения правосудия. Поэтому она будет пересматриваться и трансформироваться.

Ключевые слова: государственные специализированные экспертные учреждения; государственная судебно-экспертная монополия.

Мета і постановка проблеми. Метою даної публікації не є пошук найбільш оптимальної, збалансованої моделі судово-експертного забезпечення правосуддя якісною, об'єктивною, сучасною, науково обґрунтованою судовою експертизою. У рамках статті його здійснити неможливо. Моя мета – спонукати читача до роздумів: чи державна монополія на виконання судових експертиз є добром або чи тільки добром? Чи криє вона в собі певні загрози й небезпеки? Якщо так, то в чому вони виражаються? Якщо так, то чи йдеться про гіпотетичні, тобто прогнозовані в майбутньому можливі (ймовірні) негативні наслідки та небезпеки, моделювання яких не можна залишати поза увагою з огляду на певні окремі, навіть одиничні, але все ж можливі варіанти розвитку ситуацій

у справі? Чи мова про уже зреалізовані або зреалізовувані і не раз негативні наслідки устрою судово-експертного забезпечення судочинства у вітчизняній його історії? Наскільки ці наслідки значущі для суспільства? Чи немає підстав трактувати ці наслідки як сигнал «Карфаген має бути зруйновано» й переглядати систему організації (устрою) експертного забезпечення судочинства в Україні?

Виклад основного матеріалу. Відповідно до усіх редакцій Закону України «Про судову експертизу» (у тому числі й чинної) його ч. 3 ст. 7 приписує, що «виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз». Це універсальна, міжгалузева організаційно-процесуальна норма для всіх видів судочинства в Україні. До набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 2147-VIII від 03.10.2017 р. діяли такі ж універсальні міжгалузеві правила ч. 1 ст. 7, відповідно до якої до проведення інших класів судових експертиз у порядку та на умовах, визначених цим Законом, могли залучатись судові експерти, які не є працівниками цих установ, і ч. 4 ст. 7 попередньої редакції (09.09.2004) цього ж Закону: для проведення деяких видів судових експертиз, які не здійснюються виключно державними спеціалізованими установами, за рішенням особи або органу, що призначили судову експертизу, могли залучатись, крім судових експертів, також інші фахівці з відповідних галузей знань. Відносно широке ознайомлення із судовою практикою щодо дотримання вказаних правил вибору судового експерта дозволяє констатувати, що господарські суди суворо їх дотримувалися, водночас у цивільному судочинстві суди різних рівнів допускали різну судову практику, визнаючи, наприклад, висновки лінгвістичних «експертиз» (належать до класу криміналістичних), виконані взагалі не судовими експертами (не перебували у Реєстрі Мініюсту судових експертів), а фахівцями-філологами або психологами, як джерело доказів – висновок експерта. Відповідно до чинної редакції ч. 1 ст. 7 (у редакції «судової реформи» Закону № 2147-VIII) «судово-експертну діяльність у кримінальному провадженні здійснюють державні спеціалізовані установи, а в інших випадках – також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених цим Законом». При цьому невиключеною є ч. 3 ст. 7 про виняткову компетенцію державних експертних установ на виконання медичних, психіатричних та криміналістичних судових експертиз. Отож, принагідно, заглядаючи в правове майбутнє України, з очевидністю можна змодельовати, що у судовій практиці невдовзі може постати перед Великою палатою Верховного Суду завдання щодо приведення до єдності судової практики у всіх видах судочинства в частині правил визначення судового експерта. Разом з тим, на здоровий глузд це питання не повинно б поставати перед Великою палатою ВС, оскільки її завданням є формування

правових висновків щодо складних питань правозастосування й правотлумачення, а правила визначення судових експертів для проведення судово-медичних, психіатричних та криміналістичних експертиз 24 роки визначені в Законі «Про судову експертизу» (ч. 3 ст. 7) і змінам у цій частині не піддавались. Чи є завданням Великої палати «сказати», що хибною є практика судів, яка явно суперечить закону?

Повертаючись до ключового питання даного аналізу, на сьогодні державною монополією є виконання усіх можливих видів судових експертиз у кримінальному судочинстві та будь-яких криміналістичних, медичних та психіатричних – у господарському, цивільному та адміністративному. Інші класи судових експертиз у цих трьох видах судочинства можуть здійснюватись так званими «приватними» експертами, які перебувають у Реєстрі судових експертів, або за разовими угодами фахівцями з відповідних галузей знань.

Отож, розпочнемо з історичних передумов формування в Україні державних експертних установ, становлення їх монополії на судово-експертну діяльність, їх реальних здобутків і переваг, хиб і загроз.

1. Загальновідомо, що розвиток судової експертизи як галузі юридичного знання та виду діяльності розпочався власне з започаткуванням перших судово-експертних установ. А такими вважаються бюро ідентифікації, що створювалися в 1896–1897 рр. при поліцейських префектурах ряду столичних міст Європи, Аргентини, Британської Індії, Бразилії, Чилі та інших країн. У Києві, першим в Російській імперії, у січні 1904 р. був створений дактилоскопічний відділ, що забезпечував реєстрацію злочинців і проведення дактилоскопічних досліджень [1, с. 14]. 4 липня 1913 р. схвалено Закон Російської імперії про заснування кабінетів науково-судової експертизи (КНСЕ) в містах Києві, Одесі та Москві, який введено в дію 1 січня 1914 р. До основних завдань КНСЕ було віднесено проведення досліджень у галузі криміналістики, за справами кримінальними – безкоштовно, за справами цивільними – за плату, у розмірі, який визначається за правилами Статуту цивільного судочинства; надання, в особливо важливих випадках, допомоги слідчій владі при проведенні дій, що стосуються пошуку винного або виявлення злочину. У склад КНСЕ входили три відділи (фотографічний та каліграфічний; технічних досліджень; дактилоскопічний). Функціонування КНСЕ позбавляло від необхідності залучати до роботи та оплачувати із казни послуги випадкових експертів, що не мали у більшості випадків ані необхідної теоретичної підготовки, ані належного практичного досвіду, через що їх експертиза виявлялася досить хиткою, а іноді й помилковою [1, с. 14].

З прийняттям у 1922 р. Кримінально-процесуального кодексу (КПК) в Україні у ст. 62 КПК був передбачений такий вид судових доказів, як висновок експерта. Для виконання науково-технічних досліджень за кримінальними справами Рада народних комісарів УСРР своєю постановою від 10.07.1923 р. створює в системі НКЮ крайові кабінети науково-судової експертизи у містах Харкові, Києві й Одесі та затверджує положення про них. Тим самим держава

вживає організаційних заходів щодо використання досягнень науки й техніки в судочинстві. Це були перші судово-експертні установи в системі органів юстиції України на теренах колишнього СРСР [1, с. 15]. У складі кабінетів були передбачені секції: хімічних і фізико-хімічних досліджень, судово-медичних, макро- і мікроскопічних досліджень, ідентифікації особи (дактилоскопія, пороскопія, антропометрія та ін.).

Закономірності історичного розвитку експертних установ та самих видів судових експертиз, їх удосконалення, трансформації і виникнення нових видів та підвидів судових експертиз є спільними (універсальними) для переважної більшості держав.

2. Слід відзначити, що 100-річна тенденція вітчизняної практики зосередження в одній експертній установі щоразу більшого обсягу різних видів судових експертиз (незважаючи на те, що вони вирішували свої завдання, ґрунтуючись на спеціальних знаннях, що базувалися на різних науках: криміналістиці, хімії, фізики, біології, бухгалтерії, автотехніці, медицині тощо) була й однією з умов для виникнення відносно нової підгалузі юридичного наукового знання (юридичної науки) – **судової експертології**.

3. З точки зору зручності для правозастосовної практики така свого роду централізація (зосередження) різних класів, родів, видів та підвидів судових експертиз в одній експертній установі (а точніше у трьох-чотирьох альтернативних відомчих мережах експертних установ – Мінюсту, МВС та МОЗ України) також має свою раціональність.

4. Проведення експертиз у державних судово-експертних закладах полегшує підбір експертів і перевірку їх компетенції і компетентності.

У цілому компетентність усіх судових експертів гарантується існуючою системою підготовки кадрів. Відповідно до ч. 3 і 4 ст. 16 Закону України «Про судову експертизу» залежно від спеціалізації і рівня підготовки працівникам державної спеціалізованої установи присвоюються кваліфікація судового експерта і кваліфікаційний клас. Порядок проведення атестації та присвоєння чи позбавлення кваліфікаційних класів судового експерта визначається міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, до сфери управління яких належать державні спеціалізовані установи (надалі – ДСУ), що здійснюють судово-експертну діяльність (надалі – СЕД). Для присвоєння та позбавлення кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів створюються експертно-кваліфікаційні комісії при міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади, до сфери управління яких належать ДСУ, що здійснюють СЕД. Порядок присвоєння кваліфікації судового експерта фахівцям чи позбавлення кваліфікації судового експерта фахівців, які не є працівниками ДСУ, визначається Мінюстом України. З цією метою при Мінюсті створюється Центральна експертно-кваліфікаційна комісія (ст. 17) .

У державному експертному закладі підбір експерта зазвичай здійснюється керівником цього закладу, крім випадків, якщо сторони, слідчий суддя, суд визначив конкретного експерта. Керівник ДСУ все ж краще за суб'єктів процесу

обізнаний щодо компетенції та рівня компетентності (досвіду, вмінь вирішувати експертні завдання різної складності своїх працівників). Якщо ж експертиза проводиться поза експертним закладом, вирішення цих питань повністю лягає на плечі особи чи органу, що залучають експерта, і повинні зібрати інформацію та впевнитись у його кваліфікації та компетентності самі.

5. *Державні експертні установи мають державне забезпечення необхідним інструментарієм та видатковими матеріалами* для проведення судових експертиз. Відповідно до ч. 2 ст. 15 Закону України «Про судову експертизу» проведення судових експертиз ДСУ у кримінальних провадженнях за та у справах про адміністративні правопорушення здійснюється за рахунок коштів, які цільовим призначенням виділяються цим експертним установам з Державного бюджету України. Відповідно до ч. 5 і 6 ст. 15 «витрати на проведення судових експертиз науково-дослідними установами Мініюсту України та судово-медичними і судово-психіатричними установами МОЗ України у цивільних і господарських справах відшкодовуються в порядку, передбаченому чинним законодавством. Проведення інших експертних досліджень і обстежень ДСУ здійснюється за рахунок замовника». Ці законодавчі положення щодо фінансування ДСУ є гарантією організаційної, технічної, методичної й поточної готовності ДСУ в будь-який момент приступити до виконання будь якої судової експертизи. Крім цього, вони дають державі, яка має гарантувати життєздатність функцій кримінального переслідування та здійснення правосуддя, певність, що судова експертиза буде виконана у встановлені строки, є своєрідних заходом на випередження можливого «саботажу» судових експертів щодо затягування виконання судової експертизи з різноманітних організаційно-технічних підстав і кінцево – на випередження затягування у такий спосіб строків досудового розслідування чи судового розгляду в цілому.

Крім цього, ДСУ здійснюють науково-дослідну діяльність з питань організації та проведення судових експертиз, яка відповідно до ч. 1 ст. 15 Закону України «Про судову експертизу» також фінансується з Державного бюджету України.

6. У НДЕКІЦ МВС України *функціонують інформаційно-допоміжні криміналістичні обліки (колекції)*, що полегшують підбір порівняльних зразків при проведенні дуже багатьох ідентифікаційних судових експертиз.

7. *Державні експертні установи мають вироблену десятиліттями практику розробки нових й удосконалення існуючих експертних методик, професійні наукові видання з питань судової експертизи, напрацювання у галузі міжнародної співпраці тощо.*

Іншими словами, переваги виконання судових експертиз у системі державних експертних установ з точки зору мети отримання науково обґрунтованого, такого, що ґрунтується на сучасних даних науки, техніки, ремесла судових експертиз є очевидними.

Так само очевидним є і той факт, що інвестуючи в розвиток державних експертних установ бюджетні кошти, державі нелогічно було б «плекати їх як

мистецтво заради мистецтва» без сподівань на самовіддачу експертних установ суспільству послугами у виді належного і якісного забезпечення судочинства експертними висновками. Водночас самовіддача – це один фактор, а простий і незадіяність експертних установ на повну потужність з огляду, наприклад, на відкритий ринок судово-експертних послуг – це інший фактор. Однак між цими двома факторами нема безпосередніх «прямих-зворотних» економічних взаємообумовленостей.

Умовно можна виділити кілька факторів, якими керується держава при створенні та утриманні (фінансуванні) державних експертних установ:

1) економічний – відображає намагання держави отримати дивіденди від капіталовкладення у розвиток мережі, інфраструктури, нових наукових досліджень ДСЕУ у вигляді належно якісних висновків судових експертиз для завдань судочинства, та намагання забезпечити ДСЕУ роботою, безперебійними замовленнями;

2) безпековий (гарантієвий) – судово-експертна діяльність обслуговує судочинство, а отже, вона надто важлива для виконання державою правоохоронної та правозахисної функцій, щоб її можна було «відпустити на вільний ринок і саморегулювання». Тому держава змушена або здійснювати адекватне й детальне регулювання «приватної» судово-експертної діяльності для отримання якісних судово-експертних послуг, або мати мережу державних експертних установ для гарантування за будь-яких непередбачуваних випадків на ринку експертних послуг;

3) якісний (юридичний) – намагання гарантувати належний рівень повноти, науковості та достовірності висновків судових експертиз.

4) оперативний – намагання системою організації судово-експертної діяльності гарантувати у кримінальних провадженнях якомога швидке і вчасне виконання судових експертиз, оперативну співпрацю із слідчим. У історичній ретроспективі органів досудового розслідування кожної держави у структурі багатьох із них були і досі є експертні підрозділи. Саме з цієї причини історично сформувались і функціонують експертні підрозділи у структурі МВС та СБУ.

Закріплення за державою судово-експертної монополії означає:

а) гарантування постійних й сталих замовлень судово-експертних послуг і, відповідно, забезпечення роботою штату працівників судово-експертної установи;

б) постійні і сталі замовлення сприяють постійній завантаженості роботою, тобто перебування у вирі судово-експертних досліджень є природнім економічним рушієм, стимулом для удосконалення експертних методик, налагодження зовнішньої співпраці, кооперації, вирішення складних і ще складніших експертних завдань;

в) лобіювання інтересів певних міністерств, політичних сил при розподілі видатків державного бюджету на фінансування ДСЕУ;

г) організаційну та фінансову підпорядкованість ДСЕУ міністерствам, у структурі яких вони перебувають;

д) попри передбачені законом гарантії незалежності судового експерта, не можна виключати можливість впливу на прийняття ним рішень (дачу висновків) його роботодавця (керівництва). Не слід забувати, що закон передбачає лише процесуальні гарантії незалежності судового експерта (механізм відводів і самовідводів). Разом з тим судовою реформою (Закон України № 2147-VIII) передбачено підвищення зарплатні судових експертів ДСЕУ, що мало б бути гарантією економічної незалежності судових експертів, зокрема: «Працівникам державних спеціалізованих установ (невійськовослужбовцям і тим, які не мають звань рядового і начальницького складу), які мають кваліфікацію судового експерта, посадові оклади встановлюються у розмірі не менше 10 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року» (ст. 18 Закону України «Про судову експертизу» в редакції Закону № 2147-VIII).

Підвищення зарплатні судовим експертам ДСЕУ, звісно, є гарним стимулом залишатись судовому експерту байдужим до сторонніх заохочень щодо дачі замовних висновків, адже належна зарплата спонукає належно й неупереджено виконувати свою роботу, розглядати її як основне, стаłe джерело доходів, а тому дорожити своїм місцем праці. Але той самий фактор – цінування власного місця праці – робить експерта лояльним до керівництва. А у всій павутині взаємозв'язків ДСЕУ є структурними підрозділами тих чи інших міністерств і відомств, які не лише не позбавлені політичного впливу, а по своїй суті є політичними у системі прийняття рішень, розстановки кадрів та у цілому політики парламентської більшості, уряду та Президента України. Таким чином, діяльність ДСЕУ фактично може бути елементом механізму політично мотивованих кримінальних переслідувань або навпаки потурань бездіяльності правоохоронних органів, або навіть елементом у механізмі «прикриття» певних злочинних дій певних посадових осіб, підприємств, установ, організацій.

Про такі факти доводиться доволі часто чути з журналістських розслідувань, повідомлень ЗМІ, з виступів окремих політиків, юристів і навіть самих судових експертів. Водночас назагал сприймається така інформація по-різному – як публіцистична полеміка, як детективні історії, як заклики політиків чи правозахисників, і майже ніколи як доконані юридичні факти, які потребують чи зазнали належного реагування. Адже, по-перше, у вітчизняній практиці такі факти рідко юридично встановлюються, а якщо точніше, рідко є політична воля або воля відповідних посадових осіб їх встановлювати, і, по-друге, такі факти прийнято замовчувати.

Однак дещо іншими очима сприймається державна експертна монополія після вивчення хоч кількох рішень Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ) за заявами проти України, зокрема, коли заявники скаржились на втручання у право на життя (ст. 2 ЄКПЛ), катування та нелюдське поводження (ст. 3 ЄКПЛ), право на справедливий суд (ст. 6 ЄКПЛ), право на ефективний механізм правового захисту (ст. 13 ЄКПЛ).

Так, 18 липня 2017 р. ЄСПЛ постановив рішення за заявою Ніни Куценко (заява № 25114/11), присудивши їй одну з найбільших в історії юрисдикції ЄСПЛ в Україні виплат – 72 000 євро відшкодування за порушення ст. 2 (право на життя) і ст. 6 (право на справедливий суд) ЄКПЛ внаслідок нерозслідування вбивства її сина співробітниками міліції і покривання висновками судово-медичної експертизи винуватців злочину та ухилення їх від кримінальної відповідальності.

13 серпня 2003 р. син Н. Куценко Володимир зник. Через три дні мати почала розпочала пошуки. Співмешканка сина І. 18 серпня сказала, що вже два тижні не бачила її сина. Пізніше мати дізналася, що насправді вона бачила його 12 серпня у райвідділку міліції. Сталося це тому, що незадовго до зникнення Володимира, 5 серпня невідомі здійснили розбійний напад на банкіра у селі Червона Мотовилівка Фастівського району. Володимир чомусь потрапив у коло підозрюваних, очевидно тому, що у 2000 р. він відбув два роки у в'язниці за хуліганство: розбив декілька пляшок із алкоголем у кав'ярні. В. Куценка затримали у Вишневому 12 серпня та відвезли у Васильків, де вперше побили, намагаючись отримати свідчення. Побої були такими сильними, що міліціонери злякалися смерті затриманого, тому Володимира у непритомному стані викинули на вулицю, де він пролежав два дні. Мешканці Василькова дзвонили до міліції, але ніякої реакції звідти спочатку не було. Через два дні Володимира підбрала швидка допомога. Декілька днів він одужував від побоїв у місцевій лікарні.

18 серпня Ніна Куценко написала заяву до міліції щодо розшуку зниклого сина. Ввечері 22 серпня співробітники міліції Василькова викрали Володимира Куценка з лікарні, знов замкнули у камері відділку міліції Василькова та били. Свідки-співкамерники розповідають, що його били прямо у камері співробітники міліції. Нелюдські побої тривали три дні до 25 серпня. Після цього міліціонери вивезли Володимира на привокзальну площу у Фастові та залишили там у непритомному стані. Поруч турботливо поставили його черевики і навіть викликали для нього швидку допомогу. У лікарні Фастова Володимиру не надали необхідної медичної допомоги, натомість сфальсифікували історію хвороби. 3 вересня В. Куценко помер у Фастівській центральній районній лікарні і через два дні його поховали як невідому особу. *Причина смерті у висновку судмедексперта – помер від вживання наркотиків. Подальша ексгумація у 2004 році показала, що у трупа була відсутня ліва нирка, надпирники та селезінка [2].*

У 2005 р. Ніна Куценко подала заяву щодо вбивства її сина до Генеральної прокуратури. ГПУ розпочала розслідування, яке тривало 13 років і протягом якого головні слідчі у справі змінювалися щонайменше 20 разів [3].

Зрештою були висунуті обвинувачення стосовно поліцейського за спричинення чоловіку травм, які стали причиною його смерті; поліцейського, який спостерігав за побиттям чоловіка і не захистив його; лікаря, який відповідав за переведення хворого до регіонального госпіталю і мав стежити за станом

В. Куценка після того, як чоловік впав у кому. Також звинувачення висунули щодо судмедексперта за чотирма статтями КК через недбалість під час проведення розтину (зокрема неправдиві заяви про те, що В. К. помер через алкогольну та наркотичну залежність, не вказав всіх наявних ушкоджень і не провів належних аналізів) і щодо поліцейського, який відповідав за розшук В. К. перед його госпіталізацією. Всі вище перелічені особи були визнані винними, однак через закінчення строку давності притягнення до кримінальної відповідальності за вказані злочини ніхто з них не був підданий покаранню. Відтак Суд встановив порушення ст. 2 ЄКПЛ, зокрема через травми, завдані В. К. поліцейськими і відсутність належної медичної допомоги, що призвели до його смерті, і через неналежне розслідування побиття В. Куценка [4].

Рішення ЄСПЛ «Ніна Куценка проти України» викликало чималий резонанс в пресі й обговорення у юридичному середовищі та середовищі самих судових експертів. Чимало з останніх висловлювались, що це рішення стане приводом для внесення коректив до на той час ще актуального законопроекту № 6264 (Про судово-експертну діяльність) щодо перегляду державної судово-експертної монополії, адже справа Ніни Куценка викривала «експертне прикриття гріхів міліції»: судмедекспертизу здійснював працівник державного експертного органу – досвідчений, атестований судовий експерт, попереджений про дачу завідомо неправдивого висновку. До слова, можна згадати, що через державну судово-експертну монополію на фоні зловживань судових експертів деякі правники не без досади називали цей закон «про судово-експертне прикриття».

У справі «Нечипорук і Йонкало проти України» ЄСПЛ було встановлено, що до підозрюваного застосовувалися тортури електричним струмом, внаслідок яких Нечипорук зізнався у розбійному нападі, якого не вчиняв. Судмедексперт сліди від електричних опіків описав як потертості. Приватний експерт (на той момент був короткий час, коли судово-експертну діяльність можна було здійснювати за ліцензією) вказав на виняткові особливості електричних опіків – точкова локалізація, зроговіння в точці контакту і концентрично розташовані зони опіків, малий діаметр опікової плями, внаслідок особливостей електричного розряду - на точці, без великого температурного впливу на прилеглих ділянках і т. д.). Тобто державний судмедексперт не міг не бачити, що це не потертості. У п. 277 рішення ЄСПЛ вказав: *«Реакція як суду першої інстанції, так і Верховного Суду на ці аргументи є вражаюче недостатньою та неадекватною»* [5]. Нечипорука було звільнено після шести років в'язниці за злочин, якого він не вчиняв, та повністю виправдано за наслідками перегляду ВСУ. А експерти донині на своїх місцях.

Згадаймо і подвійний самостріл генерала Кравченка, балістичні експертизи у справах про розстріли на Майдані лютого 2014 р., документознавчі експертизи у справах так званої «чорної бухгалтерії» Партії регіонів. Можна привести ще чимало прикладів, завдяки яким стає зрозуміло, що державна монополія на судово-експертну діяльність – це одночасно «добро» і «зло». Римський оратор

і політик Катон Старший завжди завершував свої промови, навіть якщо вони не стосувалися Карфагену, фразою: «Ceterum censeo Carthaginem esse delendam або також «Ceterum autem censeo, Carthaginem esse delendam» (*а поза тим вважаю, що Карфаген потрібно зруйнувати*)).

Нема підстав заперечувати, що система державних експертних установ має низку позитивів і раціональне зерно. Однак є одне істотне «але» – а саме залежність експертних установ від відомств, у структурі яких вони перебувають, а в цілому в найбільш резонансних судових справах навіть від політичної волі парламентсько-урядової більшості, в результаті чого судова практика нерідко отримувала й, не виключається, отримує необ'єктивні висновки експертів, якими, як правило, прикриваються чийсь зловживання чи недбалість.

Частина 1 ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» в редакції судової реформи (Закону № 2147-VIII) встановлює, що «судово-експертну діяльність у кримінальному провадженні здійснюють державні спеціалізовані установи». Отже, держава не залишила учасникам кримінального провадження (стороні захисту і потерпілому) іншого адекватного, конкурентоздатного засобу захисту щодо вставлення елементів предмета доказування, що потребують залучення спеціальних знань. До слова, на відсутність у правовому регулюванні України належного правового засобу захисту свого права не раз вказував ЄСПЛ у контексті зловживань державних судових експертів. При цьому треба усвідомлювати, що формулювання ЄСПЛ завжди виражають належну повагу до суверенітету держави і дипломатичність, а тому не можуть містити (і ніколи не містили) конкретних вказівок, наприклад, передбачити, крім державних експертних установ, альтернативні можливості виконання судових експертиз у інших суб'єктів за вибором учасника провадження, бо це втручання у суверенітет і внутрішню політику держави, у здійснення її регулятивної функції. Однак вказівки ЄСПЛ про недостатність правових механізмів захисту суб'єктивного права (обвинуваченого, потерпілого) під час доказування обставин предмета доказування, які потребують спеціальних знань, є більш ніж явним, красномовним сигналом, що щось у правому регулюванні цих питань не так, що їх правове регулювання потребує критичного аналізу й удосконалення. З точки зору якнайкращого забезпечення змагальності та для гарантування більш повної реалізації учасниками процесу своїх диспозитивних процесуальних прав, звичайно, найперше, як спосіб удосконалення правового регулювання організації виконання судових експертиз, спадають на думку альтернативні державній монополії механізми залучення й використання спеціальних знань у формі судової експертизи. Іншими словами, можливість альтернативного виконання судової експертизи створюватиме конкуренцію на ринку судово-експертної діяльності, що своєю чергою може бути природнім економічним стимулом підвищення якості самих судових експертиз та їх висновків. Такий крок (умовне відкриття ринку) навряд чи можна трактувати як загрозу функціонуванню державних експертних установ чи обмеження їх сфери діяльності, якщо за ними залишити виключну компетенцію на проведення первинної і основної (тієї

яка вперше) судової експертизи, однак не обмежувати ініціативу і можливості сторін щодо проведення експертизи того ж виду альтернативно у приватних судових експертів. Адже усі недоліки та сильні сторони кожного з висновків експерта можуть бути встановлені на стадії дослідження доказів у ході змагального судового розгляду, допиту (прямого і перехресного) судових експертів, дослідження кожного з висновків у сукупності разом з усіма іншими доказами. Все це у кінцевому підсумку мало б лише позитивно впливати на формування внутрішнього переконання суду та правильного вирішення справи. Зрештою, монополії на встановлення істини ніхто не повинен мати.

Принагідно приверну увагу до ще однієї новації аналізованого Закону № 2147-VIII. Так, ст. 243 КПК передбачає, що «експерт залучається за наявності підстав для проведення експертизи за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження». Положення про «залучення судового експерта стороною захисту на договірній основі» виключене. Отже, виконання судової експертизи в кримінальному судочинстві за клопотанням сторони захисту стає для неї безкоштовним відповідно до ч. 2 ст. 122 КПК «проведення експертизи за дорученням слідчого судді або суду здійснюється за рахунок коштів, які цільовим призначенням виділяються цим установам з Державного бюджету України».

Однак чи фактори **а)** безоплатності для сторони захисту судової експертизи в кримінальному судочинстві та **б)** підняття оплати судовим експертам ДСЕУ є належними засобами правового регулювання, що спрямовані на передбачення у законодавстві *«ефективних засобів юридичного захисту в державному органі»* в розумінні ст. 13 ЄКПЛ? У пояснювальній записці до законопроекту № 6232, основа якого стала Законом № 2147а-19, задекларовано, що «законопроект передбачає низку змін, направлених на забезпечення таких засад судочинства, як змагальність, диспозитивність та пропорційність» (п. 3.2) [6, с. 4]. Але чи є впроваджені законодавцем ці два фактори достатніми для подолання недоліків правозастосування стосовно судової експертизи у кримінальному провадженні у призмі змагальності, диспозитивності й пропорційності? Чи знімають вони питання довіри до «державних судових експертів» і допущення ними зловживань? Звісно, можна відповісти, що невдовзі це верифікується правозастосуванням, однак очікування надто прогнозовані, адже вітчизняному судочинству (незалежно від виду) уже відома державна судово-експертна монополія, щоправда, лише на три класи судових експертиз: судово-медичні, судово-психіатричні та криміналістичні в силу п. 3 ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» в усіх редакціях цього Закону з моменту його прийняття [7].

При цьому, якщо з огляду на альтернативні мережі державних спеціалізованих експертних установ у структурі Мінюсту, МВС, СБУ за правилами КПК в редакції 2012 р. можна було забезпечити отримання кількох альтернативних, навіть суперечливих висновків з конкретного питання у межах одного і того ж виду судової експертизи з класу криміналістичних, то в мережі Бюро судово-медичних експертиз при обласних управліннях охорони здоров'я держ-

обладміністрацій та в мережі психіатричних лікувальних закладів, які одночасно виконують і функцію експертних психіатричних установ, це апріорі є неможливим з огляду на корпоративний інтерес експертів. Чи можна уявити, наприклад, що судмедексперти – колеги-співробітники одного Бюро судмедекспертизи – нададуть де в чому протилежні експертні висновки за клопотанням, наприклад, і сторони обвинувачення, і сторони захисту (якщо такі клопотання надійдуть до слідчого судді в різний час провадження у справі? а якщо підозрюваних/обвинувачених декілька)? Такий наслідок, природно, свідчитиме про те, що хтось із експертів дав висновок неправдивий, і це загрожуватиме йому кримінальною відповідальністю.

Як уже вказувалося, кращою у цьому аспекті за редакцією КПК 2012 р. була ситуація з класом криміналістичних експертиз, адже кожна сторона кримінального провадження мала можливість звернутись одночасно до кількох навіть державних експертних установ та отримати альтернативні, взаємодоповнюючі або взаємовиключні висновки. Це підтверджує й слідча практика. Так, під час досудового розслідування кримінального провадження відомого як «справа чорної бухгалтерії Партії регіонів» НАБУ спершу призначило дві альтернативні почеркознавчі експертизи підписів у так званій «амбарній книзі». Висновок Київського науково-дослідного інституту судових експертиз (КНДІСЕ) Міністерства юстиції України не підтверджував та водночас і не виключав ймовірність того, що підписи та записи у «амбарній книзі» належать голові ЦВК М. Охендовському. Відповідно ж до висновку експертизи, проведеної Державним науково-дослідним експертно-криміналістичним центром Міністерства внутрішніх справ України (ДНДЕКЦ), підписи та записи від імені підозрюваного у «амбарній книзі» належать саме голові ЦВК. На підставі цих висновків експерта М. Охендовському повідомлено про підозру [8]. Через чотири місяці, 15 березня 2017 р., НАБУ отримало висновок комісійної повторної почеркознавчої експертизи у складі експертів Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз імені М. Бокаріуса і ДНДЕКЦ МВС України, відповідно до якого підписи голови ЦВК у так званій «амбарній книзі» Партії регіонів є достовірними [9].

Аналогічно, як сторона обвинувачення, так і сторона захисту відповідно до ч. 2 ст. 243 КПК в редакції 2012 р. могла залучати альтернативно кілька судових експертів для виконання експертизи одного і того ж самого виду щодо одного й того ж об'єкта та предмета дослідження. При цьому, оскільки висновок експерта надавався стороні кримінального провадження (ч. 9 ст. 101 КПК), яка судового експерта залучила, звідси впливала одна з так званих «переваг захисту» – сторона захисту могла за її диспозитивним вибором надавати суду усі кілька альтернативних висновків експерта або лише деякі з них, або не надавати їх зовсім, якщо вони будь-якою мірою не вкладались у стратегію і тактику захисту.

Відповідно до порядку призначення судової експертизи на досудовому розслідуванні за редакцією КПК, що набере чинності з 16.03.2018 р. (за ЗУ № 2147-VIII) реалізація сторонами свого процесуального права щодо такої сво-

боди збирання та подання доказів є певною мірою утрудненою. Так, відповідно до ч. 1 ст. 243 КПК у редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017 р. «експерт залучається за наявності підстав для проведення експертизи за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження». Однак аналізувати переваги і вади нового порядку призначення судової експертизи на стадії досудового розслідування в рамках даної статті було б істотним «ліричним відступом» і не є її метою. Тож залишимо цей аспект для окремого дослідження.

У контексті ж питання про державну судово-експертну монополію можна привернути увагу ще до такого моменту: чи були розробники судової реформи і законодавець послідовними у своїй регулятивній політиці? Адже серед обґрунтування необхідності прийняття законопроекту № 6232, що став Законом № 2147-VIII, у пояснювальній записці буквально сказано: «На недосконалість судового захисту в Україні неодноразово вказував у своїх рішеннях щодо України Європейський суд з прав людини, вказуючи на такі проблеми української судової системи... Прийняття законопроекту ... сприятиме подоланню процесуальних проблем, які перешкоджають ефективному судовому захисту в Україні, зокрема:

- формальне ставлення судів до дотримання конституційних та встановлених законом принципів судочинства, в тому числі змагальності сторін;
- недосконалість, а подекуди – відсутність ефективних процесуальних інструментів для захисту прав та інтересів осіб, які звертаються до суду;
- невинуваті формальні та неформальні обмеження у використанні деяких засобів доказування;
- низький рівень правової культури учасників процесу, зловживання процесуальними правами та невиконання процесуальних обов'язків, поєднані з неефективними заходами відповідальності за порушення правил судового процесу» [6, с. 1–2].

Ще одним фактором, що змушує з обачністю сприймати державну судово-експертну монополію, є корупційність усіх державних органів й установ і рівень довіри до них населення. Так, за соціологічним дослідженням станом на вересень-жовтень 2017 р. на запитання «які три проблеми з перелічених є найважливішими для України?» опитані з запропонованих 19 варіантів відповідей на перші місця вивели: 1) корупція в державних органах (46 %), 2) військові дії на Донбасі (43 %); 3) ріст цін (36 %) [10].

За опитуванням Центру Разумкова корупцію в середньому оцінили як високу в усіх запропонованих правоохоронних органах (у нашому контексті це опитування значуще з огляду на те, що у структурі правоохоронних органів є експертні установи) та судах. Так, для СБУ середня оцінка склала 3,8 бала з 5, для МВС – 3,9 бала. Деяко кращими є середні оцінки серед тих респондентів, які за останні два роки брали участь у розгляді судових справ (середня оцінка корумпованості судів склала 3,9 бала) [11].

Подібними є результати опитування щодо сприйняття рівня корупції в Україні Американської торговельної палати [12].

Викладена інформація та розмірковування уможливляють такі **висновки**:

а) модель організації і здійснення судової експертизи не є і не може бути закостенілою. Демократичне суспільство і правова система, підпорядкована цінностям верховенства права, завжди буде (і має) перебувати у процесі пошуку найоптимальнішої парадигми будь-яких юридичних процесів, що тією чи іншою мірою впливають на реалізацію особою певного її права. Тому закріплену «судовою реформою» (Законом України № 2147-VIII) модель судово-експертного забезпечення судочинства в Україні не можна вважати віхою правового регулювання цього міжгалузевого правового інституту, а лише етапом в історичному його розвитку, який, природно, мав би видозмінюватись залежно від ефективності закладеної законодавцем моделі та запиту суспільства, громадських, професійних та державних інституцій;

б) з причин корпоративних і політичних інтересів, не виключаючи й корупційну складову та службові зловживання, а також переслідуючи мету якнайкращого забезпечення змагальності сторін та їх диспозитивного права на свободу у наданні доказів, державна судово-експертна монополія не є ідеальною моделлю судово-експертного забезпечення правосуддя. А тому безумовно вона потребує й зазнаватиме перегляду та трансформації.

Список літератури:

1. Основи судової експертизи: навчальний посібник для фахівців, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта / автори-укладачі: Л. М. Головченко, А. І. Лозовий, Е. Б. Сімакова-Єфремян та ін. Харків: Право, 2016. 928 с.
2. Європейський суд з прав людини призначив державі виплатити одну з найвищих компенсацій фізичній особі за всю історію України. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/ukrajina-zaplatyt-ponad-dva-miljony-pensionerts-za-vbyvstvovjiji-syna-v-politsiji> (дата звернення: 12.02.2018)
3. ЄСПЛ зобов'язав Україну виплатити 72 тис. євро через побиття поліцейськими чоловіка. *Українське право*. 2017. 18 лип. URL: <http://ukrainepravo.com/news/international/-spl-zobov-yazav-ukrainu-viplatiti-72-tis-vro-cherez-pobittya-politseyskimi-cholovika> (дата звернення: 12.02.2018)
4. Рішення ЄСПЛ у справі «Ніна Куценко проти України» 18.07.2017 р. *Медичне право*. URL: <http://medicallaw.org.ua/spisok-novin/novina/article/rishennja-jespl-u-spravi-nina-kucenko-proti-ukrajini-1807/>.
5. Рішення ЄСПЛ у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» (Заява N 42310/04), 21 квітня 2011 року. Дата оновлення: 12.02.2018. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_683/page (дата звернення: 12.02.2018)
6. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів». Дата оновлення: 12.02.2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415 (дата звернення: 12.02.2018)
7. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 № 4038a-XII в редакції від 20.01.2018 № 2249-VIII. Дата оновлення: 12.02.2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 12.02.2018).
8. Закиди на адресу НАБУ про безпідставність обвинувачень у справі «чорної бухгалтерії» – маніпулятивні. 24.12.2016, 11:17. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/zakydy-na-adresu-nabu-pro-bezpidstavnist-obvynuvachen-u-spravi-chornoyi-buhgalteriyi> (дата звернення: 12.02.2018).

9. Повторна експертиза засвідчила достовірність підписів голови ЦБК в «амбарній книзі». *Протокол*. 2017. 16 берез. URL: http://protokol.com.ua/ru/povtorna_ekspertiza_zasvidchila_dostovirnist_pidpisiv_golovi_tsvk_v_ambarniy_knizi/?utm_source=newsletter&utm_medium=email.

10. Динаміка суспільно-політичних поглядів в Україні (14 вересня – 20 жовтня 2017 р.): Дослідження GfK Ukraine на замовлення Міжнародного Республіканського Інституту. URL: <https://onedrive.live.com/?authkey=%21ABXwgwif1p9bnUA&cid=90F5177AC8E0B6F2&id=90F5177AC8E0B6F2%21114&parId=root&o=OneUp>.

11. Проблеми імплементації змін до Конституції України щодо правосуддя та статусу Конституційного Суду України. Київ: Центр Разумкова; «Заповіт», 2017. 188 с. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2017_Sud_reform.pdf (дата звернення: 12.02.2018).

12. Найбільш корумпованими державними органами є суди – дослідження. Економічна правда. 29.01.2018. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/01/29/633500/> (дата звернення: 12.02.2018).

References:

1. *Osnovy sudovoji expertyzy*. (2016). [The basis of forensic examination]. Holovchenko, L, Losovyj, A, Simakova-Jefremjan, E. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

2. *Yevropejskyj sud z prav ludyny pryznachyv derzavi vyplatyty odnu z najvyschyh kompensacij fizychnij osobi za vsju istoriju Ukrainy* [The European Court of Human Rights has ordered the state to pay one of the highest compensations of an individual in the history of Ukraine]. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/ukrajina-zaplatyt-ponad-dva-miljony-pensionerts-za-vbyvstvo-jiji-syna-v-politsiji> [in Ukrainian]

3. *ESPL zobov'yazav Ukrainu vyplatyty 72 tys. euro cherez pobyttya polcejskymy cholovika*. (2017). [The ECHR has ordered Ukraine to pay 72 thousand euros due to beatings of police men]. *Ukrainske pravo – Ukrainian law*. 18 lyp. URL: <http://ukrainepravo.com/news/international/-spl-zobov-yazav-ukrainu-viplatiti-72-tis-vro-cherez-pobittya-politseyskimi-cholovika> [in Ukrainian].

4. *Rishennja ESPL u spravi «Nina Kutcenko proty Ukrainy» 18.07.2017* [The decision of the ECtHR in the case of «Nina Kutsenko v. Ukraine» dated July 18, 2017]. *Medychne pravo – Medical Law*. 19 lyp. URL: <http://medicallaw.org.ua/spisok-novin/novina/article/rishennja-jespl-u-spravinina-kucenko-proti-ukrajini-1807/> [in Ukrainian].

5. *Rishennja ESPL u spravi «Nechyphoruk i Yonkalo proty Ukrainy» 21.04.2011*. [The decisions of the ECtHR in the case of «Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine» 21.04.2011.]. Data onovlennia: 12.02.2018. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_683/page [in Ukrainian].

6. *Pojasnjuvaljna zapyska do proektu Zakonu Ukrainy «Pro vnesennja zmin do Hospodarsjkoho procesualnohokodeksu Ukrainy, Cyvilnohoprocesualnohokodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnoho sudochynstva ta inshyh zakonodavchyh aktiv»* [6. Explanatory note to the draft Law of Ukraine “On Amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Justice of Ukraine and other legislative acts”]. Data onovlennia: 12.02.2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415 [in Ukrainian].

7. *Zakon Ukrainy «Pro sudovu expertyzu» vid 25.02.1994 № 4038a-XII v redakciji vid 20.01.2018 № 2249-VIII* [The Law of Ukraine “On Forensic Examination” of 25.02.1994 in the wording of 20.01.2018]. Data onovlennia: 12.02.2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> [in Ukrainian].

8. *Zakydy na adresu NABU pro bezpidstavnist obvynuvachen u spravi «chornoyi buhgalteriy» – manipulyatvni*. (2016). [Disputes to NABU on the groundlessness of the charges in the case of “black bookkeeping” – manipulative]. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/zakydy-na-adresu-nabu-pro-bezpidstavnist-obvynuvachen-u-spravi-chornoyi-buhgalteriyi>. 29 berez. [in Ukrainian].

9. *Povtorna ekspertiza zasvidchila dostovirnist pidpisiv golovi tsvk v ambarniy kniz*. (2017). [Repeated examination confirmed the authenticity of the signatures of the head of the CEC in the “barn book”]. *Protokol – Protocol*. 16 berez. URL: http://protokol.com.ua/ru/povtorna_ekspertiza_zasvidchila_dostovirnist_pidpisiv_golovi_tsvk_v_ambarniy_knizi/?utm_source=newsletter&utm_medium=email [in Ukrainian].

10. Dynamika suspisno-politychnyh pohladiv v Ukraini (14 veresnja – 20 zovtnja 2017 r.): doslidzennja GfK Ukraine na zamovlennja Miznarodnoho Pespublikansjkoho Instytutu [Dynamics of socio-political views in Ukraine (September 14 – October 20, 2017): Study of GfK Ukraine commissioned by the International Republican Institute]. URL: <https://onedrive.live.com/?authkey=%21ABXwgwif1p9bnUA&cid=90F5177AC8E0B6F2&id=90F5177AC8E0B6F2%21114&parId=root&o=OneUp> [in Ukrainian].

11. Problemy implementaciji zmin do Konstytuciji Ukrainy schodo pravosuddja ta statusu Konstytucijnogo Sudu Ukrainy. (2017). [Problems of implementation of changes to the Constitution of Ukraine regarding justice and the status of the Constitutional Court of Ukraine]. Kyjiv: «Zapovit» URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2017_Sud_reform.pdf [in Ukrainian].

12. Najbilsh korumpovanyvy derzavnyvy organavy je sudy – doslidzennja [The most corrupt government bodies are courts of inquiry]. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/01/29/633500/> [in Ukrainian].

Kaluzhna O. M., PhD in Law, Associate Professor of Criminal Procedural Law and Criminalistics Department Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine, Lviv.
e-mail: Kaluzhna1978@gmail.com ; ORCID 0000-0002-5995-1383

Politics or law: what is more in the approaches of public expert monopoly?

The main aim of the article is to encourage the reader to reflect on the advantages and disadvantages of a public expert monopoly in conducting forensic expertise. In such article the obvious advantages of conducting forensic expertise by public expert institutions are stated in order to get scientifically substantiated and based on modern data of science and technology practice of conducting forensic expertise. The practice includes developed network of public expert institutions in the regions, a wide range of forensic expertise being conducted, research departments of state expert institutions, system of advancement of forensic experts; system of development of new and improvement of existing expert methods; informational records and collections in the DNDEKTS and NDECTS system at the head offices of the NP in the regions and in the city of Kyiv; state financing and provision of technical tools and materials with expert research etc.

At the same time, the disadvantages of such a model of the organization of judicial expert justice's support are stated: the lack of competition among court experts; the abuse in the form of giving deliberately false conclusions to cover up someone's misuse or concealing crimes; the limitation of the parties of the court proceedings in the dispositive right to provide evidences at one's one discretion; the artificial limitation of possibilities to discover the circumstances of the proceedings (using of all possibilities to establish the truth in the case).

It is concluded that the model of judicial expert support of legal proceedings in Ukraine, that is established by «judicial reform» (Law No. 2147-VIII in the wording that will come into force on March 18, 2018) is a milestone in its historical development, which certainly should be modified depending on its effectiveness and the demand of the society, public, professional and state institutions. So public forensic expert monopoly is not an ideal model of forensic expert support of justice because of corporate and political interests, corruption component, abuse of forensic experts etc. Therefore, it will undergo a review and transformation.

Keywords: public expert institutions; monopoly of public expert institutions.

Надійшла до редколегії 13.02.2018 р.